УДК 811.111-23

https://doi.org/10.52058/2786-6165-2024-8(26)-522-539

Швець Юлія Вікторівна аспірантка кафедри української мови та мовної підготовки іноземців, Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, вул. Дворянська, 2, м. Одеса, 65000, тел.: (097) 810-42-31, https://orcid.org/0000-0002-1098-263X

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ З ГУСТАТОРНИМ КОМПОНЕНТОМ У ЛІНГВОМЕНТАЛЬНОМУ ФОКУСІ: ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ ЗРАЗКІВ КЛАСИЧНОЇ І СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ 18 – 21ст.)

Анотація. У пропонованій статті проаналізовано фразеологізми з густаторним компонентом (лексикою на позначення їжі та питва), які виокремлено з контекстів творів української художньої літератури 18 – 21ст.: бурлескно-травестійної поеми **«Енеїда»** І. Котляревського (18ст.), соціально-побутової повісті **«Кайдашева сім'я»** І. Нечуя-Левицького (19ст.), роману-хроніки **«Марія»** У. Самчука (20ст.), роману **«Мати все»** Л. Дашвар (21 ст.). Класифіковано фразеологічні одиниці (ФО) з густаторним компонентом у групи з відповідною семантикою, а саме: на позначення дії «бити, завдавати шкоди»; характеристики мовлення людей; характеристики особи, її поведінки. За результатами нашої розвідки ми дійшли висновку, що найчисельнішу групу ФО становлять фраземи на позначення дії «бити, завдавати шкоди» – 44, 4 %; характеристики мовлення людей – 33, 3 %; характеристики особи, її поведінки – 22, 2%. Окреслено найчастотніші густаторні маркери у межах ФО і на основі отриманих характеристик ідентифіковано унікальні лінгвоментальні риси українців у лінгвокультурологічному аспекті. Встановлено, що найуживанішими густативними компонентами постають лексеми: вода, горох, кисіль, мед, перець. Такі спостереження уможливили виокремлення наступних лінгвоментальних особливостей українців: лінгвоментальних особливостей українців, як **сакралізація води в системі ритуалів, вірувань; домінантність** смакової системи світосприйняття; гумор; популярність ритуальної гастрономічної атрибутики у системі звичаїв і обрядів українського народу; корелювання особливостей мовлення з харчосмаковими ознаками продуктів української кулінарії. Підкреслено, що поглиблене вивчення контекстів творів української художньої літератури 18 – 21 ст. декодує

унікальні маркери української культури, збережені як у творчості класиків української літератури, так і в сучасній українській літературі.

Ключові слова: густаторна лексика, густативи, густаторні маркери, густаторний код культури, лінгвокультурологічний аспект, лінгвоментальність, українська художня література, фразеологічна одиниця, фразема.

Shvets Yuliia Viktorivna Postgraduate student of the Department of Ukrainian Language and Language Training for Foreigners, I.I. Mechnikov Odesa National University, Dvoryanska St., 2, Odesa, 65000, tel.: (097) 810-42-31, https://orcid.org/0000-0002-1098-263X

PHRASEOLOGISMS WITH A GUSTATORY COMPONENT IN THE LINGUISTIC FOCUS: LINGUOCULTURAL ASPECT (on the basis of samples of classical and modern Ukrainian fiction of the 18th - 21st centuries)

Abstract. The article presents a study of phraseological units with a gustatory component (vocabulary denoting food and drink), which are distinguished from the studied contexts of works of Ukrainian fiction of the 18th - 21st centuries. burlesque and herbal poem «Eneida» by I. Kotliarevskyi (18th century), social and domestic story «Kaidashev's Family» by I. Nechuy-Levytskyi (19th century), novel-chronicle «Maria» by U. Samchuk (20th century), novel «Own all» by L. Dashvar (21st century). The phrases are classified into groups with the appropriate semantics to denote the action of «hitting, causing harm»; characteristics of people's speech; characteristics of a person and his/her behaviour. Based on the results of our research, we have concluded that the largest group of stable expressions is made up of phrases denoting the action of «hitting, harming» – 44, 4%; characteristics of people's speech – 33, 3 %; characteristics of a person and his or her behaviour – 22, 2 %. The most frequent gustatory markers within the phraseological unit are outlined and, on the basis of the obtained characteristics, the unique linguistic features of Ukrainians in the linguistic and cultural aspect are identified. It has been established that the most commonly used gustatory components are the following lexemes: water, peas, jelly, honey, pepper. Such observations made it possible to identify the following linguistic features of Ukrainians: sacralisation of water in the system of rituals and beliefs; dominance of the taste system of world perception; humour; popularity ritual gastronomic attributes in the system of customs and rites of the Ukrainian people; correlation of speech features with the food and taste characteristics of Ukrainian cooking. It is emphasised that an in-depth study of the contexts of works of Ukrainian fiction

of the 18th – 21st centuries decodes unique markers of Ukrainian culture, which are preserved both in the works of classical Ukrainian literature and in the works of contemporary Ukrainian writers.

Keywords: gustatory vocabulary, gustatory markers, gustatory code of culture, linguocultural aspect, *linguo-mentality*, Ukrainian fiction, phraseological unit, phraseema.

Постановка проблеми. Дослідницький інтерес до вивчення фразеологізмів у художніх творах митців слова завжди був популярним у наукових колах, адже фразеологія як матеріал для вдосконалення знань культури народу зберігає кращі зразки індивідуально-авторської письменницької майстерності та сприяє декодуванню унікальних маркерів лінгвоментальності нації. Біля витоків вивчення фразеології стояли такі класики мовознавства, як швейцарець Ш. Баллі [50] та українець О. Потебня [35, с. 2]. Останній зробив вагомий внесок у розвиток українського мовознавства, зокрема, і фразеології, запропонувавши фразотвірну концепцію походження стійких словосполучень і подав таку схему їх еволюції: «образний вислів (що є «згущенням думки» чи узагальненням спостережень) -> інакомовність (завдяки виникненню асоціацій) -> знак (паремія, фразеологізм)» [15, с. 53]. Вивчаючи природу ФО, учений апелював до національних духовних цінностей, що століттями вбирали в себе ментальні риси народу, а саме: звичаїв, обрядів, повір'їв тощо. Проте, фразеологізми в аспекті густаторики є малодосліджуваними, хоч це необхідно робити, оскільки саме лексика на позначення їжі та питва віддзеркалює особливості світосприйняття особистості, а в результаті маркери світогляду всього народу, на чому доречно акцентує І. Колегаєва: «Філогенетичні смакові відчуття людини в процесі пізнання і усвідомлення нею навколишнього матеріального світу виявились базою для пізнання, усвідомлення та висловлювання інших, часто вже нематеріальних сутностей» [23, с. 125], що вкотре підкреслює важливість студіювання густаторики для більш глибокого пізнання як внутрішнього лексикону народу, так і його традицій, обрядів, культури в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні українські науковці також посприяли стрімкому розвитку різноаспектного вивчення ФО, наприклад: Н. Бабич [1], В. Білоноженко [41], О.Бодик та Т. Рудакова [3], І. Глуховцева [8], Т. Здіховська [20], М. Ковальчук [22], Ж. Краснобаєва-Чорна [28], І. Лакомська [29], О. Левченко [30], О. Лозинська [31], А. Романченко [36], О. Селіванова [38], В. Ужченко та Д. Ужченко [43]. Зарубіжні дослідники теж активно долучаються до вивчення питань

фразеології, наприклад: С. Баба (Польща, 2009) [49], А. Дуганджич (Хорватія, 2011) [16], М. Дрегер (Німеччина, 2011) [51], М. Сулковська (Польща, 2016) [52] та інші. Зважаючи на таку активну дослідницьку увагу, важливо зазначити, що цей розділ мовознавства є актуальною площиною для вивчення мовного світогляду кожного народу. Відповідно до цього, в українській гуманітаристиці для більш глибокого розуміння культури народу, приділяють увагу дослідженню ФО саме з густаторним компонентом (густаторна лексика – «лексика на позначення їжі та питва, яка у тексті стає маркером національної та соціальної ідентичностей. Вона може або відштовхувати носія іншої національної харчової культури, або викликати змішані почуття захоплення та гидливості від незвичності й екзотичності» [48, с.19.]), оскільки, як зазначає І. Колегаєва, «У фразеології надзвичайно яскраво і образно відбиваються різні аспекти життя людини, передусім людини соціальної. Культурні практики функціонування людської спільноти дуже часто пов'язані із ритуалом прийому їжі, годуванням, частуванням. Це потрапляє у фокус ословлення людського життя саме крізь призму фразеологізмів, ідіом, прислів'їв тощо» [24, с. 65]. Тому цьому аспекту дослідження мовної картини українців крізь призму ФО з густаторним компонентом присвячено роботи таких українських мовознавців: Г. Віват [7, с. 18], О. Залужна, Д. Новожилова [18], І. Колегаєва [24], О. Левченко [30]. З огляду на ґрунтовні праці вищезгаданих науковців, беззаперечним є той факт, що опрацювання ФО, які містять густаторні коди української харчосмакової культури, уможливлює пізнання мовної картини українського народу з його харчосмаковими традиціями, віруваннями, обрядами, ритуалами та звичаями, оскільки всі елементи культурного спадку нашого народу висвітлено в цих стійких словосполученнях. Зауважимо, що поглиблене вивчення ФО, які фігурують у мовній картині українців, уможливить визначення унікальності лінгвоментальних ознак нашої культури. Відповідно до цього, ми повністю поділяємо думку Н. Венжинович, яка доводить: «Лінгвокультурологічна цінність фразеологічних одиниць полягає в тому, що вони відображають своєрідність світобачення мовної спільноти і є найбільш прозорими для концептів культури, втілюваних мовними засобами. Саме у фразеології накопичений досвід багатьох поколінь зі своїми, тільки їм властивими особливостями, що складають самобутність кожного народу» [6]. А вивчення густаторних кодів у межах опрацьованих нами ФО в лінгвокультурологічному аспекті – це спроба ідентифікувати визначальні риси нашого менталітету, які демонструють унікальність нашого духовного джерела: мови, культури, кухні, звичаїв і традицій, які, безсумнівно, взаємодіють між собою впродовж усього

історичного національного розвитку. Такі взаємозв'язки мови і культури, що стали об'єктом лінгвокультурології як науки, здатні відображати світогляд людей, впорядкувати їх когнітивну діяльність, формувати їхню аксіологічну картину світу, ідентифікувати суспільну поведінку [4, с. 7]. Дослідниця А. Бондаренко, підкреслюючи цей потужний мовно-культурний зв'язок, зазначає, що «мова відображає, нагромаджує, зберігає й передає наступним поколінням не тільки знання про культурну спадщину, історичну пам'ять, а й специфіку почуттів, переживань, які урізноманітнюють словесно-художню творчість етносу. Усе реалізоване в мовних формах закорінено в культурних досягненнях спільноти» [4, с. 7]. Для декодування таких культурних закорінень у мовних формах лексику на позначення їжі та питва як безпосередній предмет нашого дослідження аналізуємо в лінгвокультурологічному аспекті, оскільки лінгвокультурологія, оперуючи такими категоріями, як культурні настанови, культурні цінності та культурні норми, до останніх уналежнює «традиції (стереотипізовані форми поведінки в певних ситуаціях); звичаї, або узвичаєні дії, що визначають правила поводження, ритуали й обряди; закони, чи обов'язкові норми поведінки, які перебувають під соціальним контролем; моральні норми, що регулюють повсякденні дії та вчинки людей» [4, С. 22 – 23], що в цілому і визначає ментальну базу національної свідомості.

Мета статті. У зв'язку з цим **метою** нашого дослідження є виокремлення унікальних лінгвоментальних рис українців на прикладі опрацьованих ФО з густаторним компонентом у контексті творів української художньої літератури, оскільки вивчення таких фразем дає підстави унаочнити репрезентативні риси українського менталітету, а разом з тим експлікувати весь спектр духовних цінностей, культурних звичаїв, традицій та обрядів нашого народу. Сформульована мета передбачала виконання таких завдань: 1) виокремити та проаналізувати ФО з густаторним компонентом у межах контекстів творів української художньої літератури 18 – 21 ст. з посиланням на їхнє тлумачення; 2) класифікувати фраземи у групи з відповідною семантикою; 3)виявити найчастотніші густаторні маркери у межах ФО і на основі отриманих характеристик ідентифікувати унікальні лінгвоментальні риси українців у лінгвокультурологічному аспекті.

Виклад основного матеріалу. Для вивчення фразем із густаторним компонентом нами було детально опрацьовано тексти творів української художньої літератури 18 – 21 ст., оскільки саме художня література спроможна відображати не лише дії, вчинки, поведінку персонажів у рамках конкретного сюжету, а також ілюструвати загальнонаціональну картину усталених культурних цінностей, традицій, ментальних рис

відповідного народу, оскільки «художня література є духовною скарбницею людства, у якій містяться найцінніші здобутки естетики й моральності» [47, с.32]. До аналізу залучено бурлескно-травестійну поему **«Енеїда»** І. Котляревського (18ст.), соціально-побутову повість **«Кайдашева сім'я»** І. Нечуя-Левицького (19ст.), роман-хроніку **«Марія»** У. Самчука (20ст.), роман **«Мати все»** Л. Дашвар (21 ст.). Звернення до вищезазначених джерел обгрунтуємо наступним чином: «Енеїда» І. Котляревського демонструє зразок синтезу багатьох сфер життя українців, їхній побут, тут згадано традиційні українські страви як символ давньої й неповторної гастрономічної культури нашого великого народу: «"Енеїда" – це справжня енциклопедія життя українського народу, його мови» [12]. Якщо І. Котляревський виявився першим митцем, який написав «Енеїду» народнорозмовною мовою і відродив її популярність, то І. Нечуй-Левицький створив не просто соціально-побутову повість «Кайдашева сім'я», де також віддзеркалено звичаї, традиції, обряди українців у приготуванні й споживанні їжі як в буденності, так і на свята, а й вписав у вічність і життя, поведінку героїв твору, які притаманні нашому менталітету, і є актуальними в сучасному суспільстві. Так, науковиця Н. Венжинович зазначає: «І. Нечуй-Левицький підніс українську літературну мову на вищий ступінь розвитку. У своїй творчості він прагнув відобразити українське суспільство з етнографічною точністю, відобразити усі події з життя звичайного селянина за допомогою мовних засобів, зокрема рясним використанням ФО» [5], а також дослідниця акцентує на унікальній майстерності письменника відображати внутрішню організацію героїв своїх творів з усіма позитивними і негативними рисами, які і є, власне, маркерами ментальної поведінки українського народу: «Більше ніж століття відділяє нас від часу написання повісті «Кайдашева сім'я», але життя героїв, їхні вчинки і поведінка залишаються актуальними й нині» [5]. Безсумнівно, таке відображення письменником життя і побуту українського народу не обходилось без демонстрації сцен, пов'язаних із процесом приготування й споживання їжі, напоїв, що також є показником культури українців: «Дивуєшся тій кількості їжі, яку селяни споживають за столом! Це справжні гедоністично-їстівні оргії. Письменник ніби милується цим здоровим поглинанням їжі» [19]. Роман-хроніка «Марія» У. Самчука – це твір, де читач проживає біль голодних років України і ще раз усвідомлює цінність хлібу, а автор описує нерозривну єдність людини із землею, на чому слушно зауважує і І. Комінярська: «Українці здавна шанували землю не тільки душею чи словом, а й працею, конкретним трудовим і морально-естетичним ставленням до неї. Спілкування з землею робить людину

матеріально забезпеченою, морально чистою й естетично зрілою. Спілкування із землею дає розуміння: лише в праці на землі здобувається хліб щоденний і хліб насущний…Як бачимо, земля для представника українського етносу є найбільшою цінністю. Таку закономірність ми спостерігаємо у творі Уласа Самчука "Марія"» [25]. Також залучаємо і глибинне джерело творчості сучасних українських митців, зокрема Л. Дашвар «Мати все», яка познайомила зі світом нової української літератури неймовірну кількість читачів, чим розбудила прихильність сучасної аудиторії до української культури, мови, звичаїв, традицій: «Люко Дашвар першою серед сучасних українських письменників на практиці довела, що українська книжка може привабити сотні тисяч читачів і стати національним бестселером» [14]. Відповідно до цього, після детального опрацювання контекстів творів вищезазначених авторів, нами було виокремлено 27 ФО з густаторними маркерами і об'єднано їх у такі групи (фраземи подано за частотністю їх ужитку):

1.ФО-МАРКЕРИ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИ, ЇЇ ПОВЕДІНКИ (всього **12): витися хмелем (2) – «**лестити» [46]: «*Бачив Марію, що* ***хмелиною в'ється*** *навколо дужого тіла ворога»* [37, с.19]; «*— Любий мій! Любий мій! — палко вишіптує Марія. І горнеться, і лине,* ***хмелиною в'ється*** *навколо нього*» [37, с.5]; **серце з перцем (2) –** «бути запальним, дотепним, дошкульним і т.ін.» [45**]:** «*Я люблю, щоб дівчина була трохи бриклива, щоб мала* ***серце з перцем****, — сказав Карпо*» [33, с.2]; *«Мотря й гарна, й трохи бриклива, і в неї* ***серце з перцем****. — сказав Лаврін»* [33, с.2]; **від погляду молоко кисне (1** слововживання) **–** «стає неприємно, моторошно від погляду» [45**]: «***На словах, як на цимбалах грає, а де ступить, то під нею лід мерзне, а як гляне, то* ***од її очей молоко кисне***»* [33, с.36]; **гірше гіркого перцю** тощо **(1)** – «надзвичайно набриднути, докучити»[47]: *«Здавався* ***гірчіший їй від перцю****, Ні в чім Юнони не просив»* [27, с. 2]; **в огонь і в воду (**1) **–** «зазнавати всіляких випробувань, виявитися дуже спритним, мужнім» [45**]:** *«З тобою рад* ***в огонь і в воду****, на сто смертей піду з тобой»* [27, с.132]; **і кінці у воду (1) – «**не залишати слідів злочину, негідного вчинку» [45**]:** «*Іветта сама все закрутила, сама й* ***кінці у воду****…*» [13, с. 118]; **лізти у воду, не знаючи броду (1) –** «робити щось без попереднього обмірковування, зважування, бути необачним» [45**]:** *«****Не розгледівши****, кажуть,* ***броду, не лізь*** *прожогом перший* ***в воду***» [26, с. 75]; **не братись і за холодну воду (1) –** «нічого не робити, нічим, не займатися**»** [45**]:** *«Вона стояла над душею в Мотрі, наче осавула на панщині, а сама* ***не бралась і за холодну воду***» [33, с. 17]; **підливати масла у вогонь (1) – «**підсилювати, розпалювати, збуджувати чимсь певне почуття, переживання, суперечку і т.ін., посварити кого-небудь» [45**].**

«Авжеж, що правда, то не гріх, — притакнула Довбишка й неначе ***підлила масла в вогонь****»* [33, с. 16]; **скакати в гречку (1) –** «зраджувати дружині (чоловіку), мати нешлюбні зв'язки» [45]**.** *«І до півночі там гуляли, і* ***в гречку*** *деколи* ***скакали****»* [26, с. 57]; **чорт/хрін його не візьме (1) –** «грубо з ким-небудь нічого погано не трапиться» [45]**,** а у Б. Тристанова знаходимо «**хрін його не взяв –** вираз захоплення або незадоволення» [42]**:** *«Бо —* ***хрін його не взяв*** *— моторний, Ласкавий, гарний і проворний, І гострий, як на бритві сталь»* [27, 17 с.]; **хукнути в кабак (1) –** «вкласти думку в голову» [42]**:** *«Як ось і сердобольна мати Енею* ***хукнула в кабак****, Велів, щоб штурмом город брати, Рутульських перебить собак»* [27, с.294]. Оглядовий аналіз групи ФО на позначення характеристики особи дає підстави констатувати, що вона вміщує найбільшу кількість виокремлених фразем 12 – 44, 4 % серед загальної кількості досліджуваних стійких висловів нашої розвідки, оскільки українці здавна були спостережливими й уважними до довкілля, навколишнього середовища, часто порівнювали себе, свої дії, вчинки, зовнішні ознаки з природою (звідси маємо частотні ФО, а саме: **витися хмелем** (2), **серце з перцем** (2) цієї групи за кількістю слововживань у межах усіх досліджуваних творів художньої літератури). Можемо відзначити, що серед зафіксованих ФО найуживанішим густативом є лексема **вода** (4): в огонь і в **воду,** і кінці у **воду,** лізти **у воду,** не знаючи броду, не братись і за холодну **воду.** Це свідчить про важливе значення образу води в культурі українців, яка є не лише символом життя й основою ведення сільського господарства, а й віддзеркаленням такої **лінгвоментальної риси** українців, як **сакралізація води в системі ритуалів, вірувань, світогляду українського народу**. На цьому акцентує і Л. Горошко, характеризуючу воду «природною стихією чи фізичною субстанцією, яка в широкому міфоритуальному контексті постає важливим обрядовим символом, ритуальним знаком, сакральним елементом світобудови і магічним оберегом» [11], а В. Гончарук підкреслює той факт, що «образ-символ Води несе астральну силу й енергію, розкриває свою святість, формуючи українську етнокультурну традицію» [9, с. 10]. Так, вода набула в традиціях українців атрибутивного значення, що позначилося на родино-побутовій обрядовості (наприклад: купіль новонароджених, купання молодих після весілля, омивання померлих, у площині календарно-обрядової творчості наших пращурів, наприклад: купання в річці під час свят: на Різдво, Водохреща, на Івана Купала, у Чистий четвер тощо [10]) і відбилося в кількісних показниках нашого матеріалу. У межах аналізованої групи ФО нам вдалось виокремити ще один повторюваний густаторний компонент: **перець** (2): гірше гіркого **перцю**, серце з **перцем**. Частотність вжитку лексеми **перець**

вкотре ілюструє таку **лінгвоментальну особливість** українців, як **домінування смакової системи світосприйняття**, де провідну роль відіграє смакове враження людини, що відзначає й І. Колегаєва: «Смакове відчуття (те, як людина сприймає їжу та питво смаковими рецепторами) відіграє надзвичайно важливу роль у процесі людського пізнання світу і виживання у світі» [23, с. 126]. Саме таку харчосмакову особливість указаного густатива ілюстровано на прикладі виокремлених нами ФО, де їхнє значення безпосередньо пов'язане з гірким смаком, який «…асоціюються з такими емоційними оцінками деяких сутностей, котрі не підлягають смаковій кваліфікації і є неприємними для експірієнцера: гіркий досвід, гіркі слова і т.п.» [23, с. 126]. А з цього випливає той, факт, що густаторне світосприйняття українців так чи інакше «корелює з базовими, фізіологічними потребами людини (за Маслоу)» [23, с. 127].

2. **ФО НА ПОЗНАЧЕННЯ ДІЇ «БИТИ, ЗАВДАВАТИ ШКОДИ» (9): побити/розтоптати/зім'яти в яєшню (3) –** «сильно побити когось» [40]: *«Но хто лиш в город показався, Того* ***в яєшню і поб'ють****»* [27, с. 229]; *«Розсік надвоє Філариса****, В яєшню розтоптав*** *Галиса, Крифею голову одтяв»* [27, с.232]; «*Тут лагодились два на бой; Всі за свого богів молили, Щоб власною своєй рукой Ізміг врага в* ***яєшню зм'яти»*** [27, с.287]; **давати, дати перцю (2) –** «гостро критикувати, сварити, провчати, шмагати, бити кого-небудь» [44]: *«Ого! Провчу я висікаку І* ***перцю дам*** *йому і маку»* [26, с.89]; «*Велів, щоб штурмом город брати, Рутульських перебить собак. Столичний же Лаврент достати, Латину з Турном* ***перцю дати»*** [27, с.294]; **видавити олію (1) –** «добре побити кого-небудь» **[**45**]:** *«Получиш добру халазію, Він* ***видавить*** *з тебе* ***олію****, От тілько йще тут побарись»* [27, с.21]; **висмоктати соки (1) –** «нещадно експлуатувати, визискувати кого-небудь, дуже знесилювати, виснажувати кого-небудь важкою роботою» **[**45**]: «*** ***Висмоктав*** *з нього перші найсолодші* ***соки****»* [37, с. 9]; **дати киселю (1)** – «ударити кого-небудь по заду коліном» [44]: *«Спусти їм — то таке закоють, І власть твою собі присвоють, І всім* ***дадуть*** *нам* ***киселя****»* [27, с. 201]; **давати, втерти маку (1) –** «побити, суворо покарати кого-небудь» [45**]:** *«Ого! Провчу я висікаку І перцю* ***дам*** *йому і* ***маку****»* [26, с.89]; **дати цибульки під ніс (1) –** «побити когось» **[**17, с. 631**]:** *«Дарес од страху оправлявся І до Ентелла підбирався,* ***Цибульки б дать йому під ніс****»* [27, с. 44]; **залити за шкуру сала (1) –** «завдати кому-небудь великого горя, страждань, дуже дошкулити комусь» [45**]:** *«Уже* ***заллє за шкуру сала****, Ні неня в бразі не скупала, Як він Даресові задасть»* [27, с. 42]; **наварити киселю (1) –** «зробити що-небудь небажане, неприємне і т. ін.; наробити лиха, завдати клопоту» [42**]:** *«Проллю Троянську кров – Латинську, вмішаю Турна скурвасинську, Я*

наварю *їм* ***киселя***» [26, с. 89]. Зібрані й описані вище ФО з лексикою на позначення їжі та питва об'єднує спільна семантика: «бити, карати, завдавати шкоди тощо», їх налічуємо 9 фразем – 33, 3 %. Це демонструє той факт, що в українській літературі яскраво відтворено дії та вчинки людей з негативною конотацією в гумористичній формі (звідси маємо найповторюваніші ФО: **побити/розтоптати/зім'яти в яєшню** (3), **дати перцю (2)**), яка виступає характерною **лінгвоментальною рисою** українців**:** «Для українців, які протягом століть відчували на собі соціальний та національний гніт, при цьому перебуваючи в стані бездержавності та духовного пригнічення, сміх виконував водночас як визвольну, так і терапевтичну функції» [2, с. 204]. У зв'язку з цим спостереженням можемо підкреслити, що фразеологія – це джерело народного гумору, що відзначає і Л. Сикало: «Серед мовних засобів створення комічного ефекту в художньому тексті слід виділити фразеологізми, які є одним із активних емоційно-експресивних способів впливу на читача. ФО гумористично забарвлюють текст, додаючи йому виразності, образності» [39, с. 673]. У межах цієї групи ФО **кисіль** виступає повторюваним густаторним компонентом (**кисіль** (2)), оскільки такий десертний напій/страва символізує автентичні традиції нашої культури: «Кисіль є однією з найдавніших страв. Згадується про нього ще в Літописі часів Київської Русі. З XX століття почали готувати киселі на основі фруктів.На Харківщині готують як фруктові, так і молочні киселі. У давнину їх відносили до десерту і на весіллях чи інших заходах, які супроводжуються застіллями ставили наприкінці. Він слугував показником того, що час виходити з-за столу, нерідко його називали «виганяйло»» [34]. Так, отримані характеристики унаочнюють лінгвоментальну рису українців, а саме: **популярність ритуальної гастрономічної атрибутики у системі звичаїв і обрядів українського народу.**

3. **ФО-ХАРАКТЕРИСТИКА МОВЛЕННЯ ЛЮДЕЙ (6): лити медові речі (2) –** «говорити облесливо, нещиро і т.ін., підлещуватися до когось» [45**]:** *«Сказала: "О, очей всіх світе, Старий олимпський єзуїте! З* ***медовими річми*** *сховайсь»* [27, с. 259]; *«Кайдашиха привітала старшу невістку перше солодкими* ***медовими словами****, а потім уже дала їй покуштувать полину»* [27, с. 15]; **сипати горохом (2) –** «говорити не зупиняючись, дуже швидко і багато» [45**]**: *«Маруся пишала губи, осміхалась,* ***сипала*** *облесливими словами, наче* ***горохом****»* [33, с. 2]; «*Він так здавався і нікчемний, Та був розумний, як письменний, Слова так* ***сипав, як горох***» [27, с.53]; **вашими устами та мед (1) –** «було б добре, якби сталося, так як ви говорите» [44]**:** *«Латине світлий, знаменитий,* ***Твоїми мед устами пити****! Всяк тягне в серці за тебе»* [27, с.277];

наговорити на вербі груші, а на осиці кислиці (1) – «наговорити нісенітниці, брехні» [45]**:** *«На нашому городі та виросла ваша груша! Це, мабуть, свекрушище тобі наговорила* ***на вербі груші, а на осиці кислиці,*** *— говорила Мотря»* [33, с. 53]; **наговорити сім мішків гречаної вовни (1) –** «говорити багато зайвого, безглуздо» [45]**:** *«Старого неначе хто вщипнув. Він заговорив дрібно й сердито,* ***наговорив*** *синам* ***сім мішків гречаної вовни****, невважаючи на святу п'ятницю, та й пішов у повітку»* [33, с. 2]; **ніби горохом стріляти (1) –** «говорити дуже швидко, безперервно, не зупиняючись» [45]**:** «*Говорила, накладала, накладала, говорила . Безперервний потік Іветтиних слів для Раї —* ***ніби*** *Едька* ***горохом стріляється***» [13, с. 73]. Серед загальної кількості аналізованих фразем ця група становить найменшу кількість – 6 ФО – 22,2 %. Повторюваним густативом зафіксовано **мед (2)**. Це свідчить про те, що **мед** у культурі українського народу наділений особливим значенням, оскільки велика кількість обрядів та ритуалів нашої культури застосовує цей продукт, найчастіше під час релігійних свят різних циклів, наприклад, «різдвяних (мед і кутя з медом на Святий і Щедрий вечір, обходи господарства з медом, дівочі ворожіння), великодніх (приворожування парубків медом, освячування меду у церквах) та ін. (освячення меду на Маковія, Спаса, андріївська калита з медом, зажинкові «учти з медом»)» [32, с. 331] чи у родинно-побутовій системі звичаїв, а саме: «народинах (у першій купелі немовляти, на хрестинах), весільному дійстві під час заручин, заводин, вінкоплетин, вінчання (зустрічі молодих хлібом-медом, або самим медом), весільного бенкету тощо, де він символізував солодкість подружнього життя й ідею родючості, здоров'я та багатства» [32, с. 331]. Враховуючи це, українці ототожнюють харчосмакові цінності цього продукту з відповідними відтінками у мовленні, що відзначає і М. Канюк: «В українській мові апелятив **мед** вживається у структурі численних фразеологічних зворотів, які відбивають різні аспекти людського життя, побудовані на народних спостереженнях і виражають національну специфіку, через яку постає менталітет народу» [21, с. 181], що увиразнює **корелювання особливостей мовлення з харчосмаковими ознаками продуктів української кулінарії.** Це виявляється і в інших ФО цієї групи, наприклад, із густативом **горох (2):** ніби **горохом** стріляти, сипати дрібним **горохом**, що позначає швидке і багатослівне мовлення.

Висновки. Отже, густаторна лексика у межах фразеологізмів є потужним маркером, що віддзеркалює лінгвоментальні риси українців, унаочнює світогляд нашого народу. Отримані результати уможливили ідентифікацію таких лінгвоментальних особливостей українців, як **сакралізація води в системі ритуалів, вірувань; домінантність смако-**

вої системи світосприйняття; гумор; популярність ритуальної гастрономічної атрибутики у системі звичаїв і обрядів українського народу; корелювання особливостей мовлення з харчосмаковими ознаками продуктів української кулінарії. За результатами нашої розвідки ми дійшли висновку, що найчисельнішу групу ФО становлять фраземи на позначення дії «бити, завдавати шкоди» – 44, 4 %; характеристики мовлення людей – 33, 3 %; характеристики особи, її поведінки – 22, 2 %. Детальне опрацювання контекстів творів художньої літератури 18 – 21 ст. дає підстави свідчити, що елементи української культури збережено не лише у творчості класичних митців, а й у сучасній українській літературі. **Перспективи** подальшого вивчення густаторної лексики в структурі ФО вбачаємо у розширені джерельної бази української художньої літератури для виокремлення автентичних рис нашого менталітету.

Література:

1. Бабич Н. Д. Фразеологічні мікроконтексти символу хрест в українській мові. Біблія і Культура. 2010. Вип. 13: 44. Присвячено 60-річчю доктора філологічних наук, професора Анатолія Нямцу. С. 302–307.

2. Беженар І. С., Рибалкіна Ю. В. Універсальне і національне в англійському гуморі. Вісник Черкаського університету. Серія «Філологічні науки».Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького, 2009. Вип. 169. С. 204–211.

3. Бодик О., Рудакова Т. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2011. 416 с.

4. Бондаренко А. Лінгвокультурологія: навчально-методичний посібник. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 197 с.

5. Венжинович Н. Ф. Фраземіка у повісті І. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я» як джерело відтворення ментальних рис українців. Режим доступу: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/8376

6. Венжинович Н. Ф. Фразеологія у системі сучасної лінгвістичної парадигми. Режим доступу: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/49217/1/%D0%92%D0%B5%D0%BD%D0%B6%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87__%D0%93%D0%9E%D0%9C%D0%95%D0%9B%D0%AC_2021.pdf

7. Віват Г. І., Гриньків О.В. Місце і роль фразеологізмів у поетичному просторі Ліни Костенко. Теоретична і дидактична філологія. Серія: Філологія (літературознавство, мовознавство). Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди.Вип.23, 2016. С.13 – 20.

8. Глуховцева, І. Я. Фразеологізми у творі Сергія Жадана „Месопотамія". ЛІНГВІСТИКА. Вип. 2 (35), 2019. С.152–162.

9. Гончарук В. А. Філософсько-символічне значення Води в українській етнокультурі. Україна – ЄС: проблеми наукової та галузевої інтеграції: збірник матеріалів V Всеукр. заочн. наук.-практ. конф. Харків: НП «ЦНТ», 2020. С. 8–12.

10. Горошко Л. Вода в традиційній обрядовості українців Карпат (катартичний аспект). Режим доступу: https://newacropolis.org.ua/theses/voda-v-tradytsiinii-obriadovosti-ukraintsiv-karpat-katartychnyi-aspekt-1500792592

11. Горошко Л. М. Знакові функції води в обрядах і віруваннях українців Карпат: автореф. дис. канд. іст. наук: 07.00.05 / Ін-т. укр-ва ім. І. Крип'якевича НАН України, Інститут народ-ва НАН України, 2007. Режим доступу: http://www.disslib.org/znakovi-funktsiyi-vody-v-obrjadakh-i-viruvannjakh-ukrayintsiv-karpat.html

12. Гуць М. Перший твір нової української літератури. НТУУ, 2009. Режим доступу: https://kpi.ua/936-14

13. Дашвар Л. Мати все. 276 с. Режим доступу: https://easybook.in.ua/wp-content/uploads/2022/10/maty-vse-8497281.pdf

14. Дашвар Л. Режим доступу: https://unalib.ks.ua/lyuko-dashvar.htm

15. Денисюк В. В. Фразотвірна концепція О. О. Потебні і проблеми Фразотворення. Мовознавство, 2015. Вип. 6. С. 52-65. Режим доступу: http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/184050

16. Дуганджич А. Контрастивні дослідження української фразеології в Хорватії. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського, 2011.Вип. 16. С. 52 – 64.

17. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: словник-довідник. Київ: Довіра, 2006. 703 с.

18. Залужна, О., Новожилова, Д. Семантичні особливості фразеологічних одиниць із гастрономічним компонентом «хлібобулочні вироби» в англійській та українській мовах. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2021. Вип.40 (2). С. 78–83.

19. Зборовська Н. В. Український світ Нечуя-Левицького: гендерний підхід. Феміністичні роздуми на карнавалах мертвих поцілунків, 1999. С. 60 – 73.

20. Здіховська Т. В. Фразеологізми на позначення оцінно-експресивного ставлення до іншої людини в прозі Уласа Самчука та Богдана Лепкого. Філологічна науки, 2019. Вип.48. С. 126 – 129.

21. Канюк М. Семантика українських фразем з компонентом «мед» на тлі етнокультури. Українознавчі студії. Вип. 18, 2017. С. 177 – 182.

22. Ковальчук М. Перетворення фразеологізмів у газетних заголовках. Рідне слово в етнокультурному вимірі, 2013. С. 134–140.

23. Колегаєва І. Густаторний код культури. Прикметники смакової семантики в українській, російській і англійській мовах. Сучасні студії з романської і германської філології. Одеса, 2020. С. 124 – 127.

24. Колегаєва І.М. Образ їжі у дзеркалі англійської і української фразеології. Записки з романо-германської філології, 2021. Вип. 2 (47). С. 63 – 80.

25. Комінярська І. М. Філософська система духовності українського народу (за прозою Уласа Самчука). Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/2478/1/14.pdf

26. Котляревський І. «Енеїда»: худ. літератур. Київ : Освіта, 1955. 200 с.

27. Котляревський І. П. Енеїда. 451с. Режим доступу: https://static.silpo.ua/pcs/instore/kotliarevskyy-ivan-petrovych-eneida.pdf

28. Краснобаєва-Чорна Ж. Фраземіка та фраземографія в сучасній лінгвопарадигмі: підручник для студентів філологічних факультетів вищих навчальних закладів/ за ред. А. Загнідка. Вінниця, 2018. 200 с.

29. Лакомська І. В. Сугестивна функція фразеологізмів у пресі (на прикладі газетних заголовків). Записки з українського мовознавства, 2013. Вип. 20. С. 82–90.

30. Левченко О.П. Фразеологічна символіка: лінгвокультурологічний аспект: монографія. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2004. 360 с.

31. Лозинська О.Г. Контамінація польських кінематичних фразеологізмів на позначення емоцій. Мова. Вип.35, 2021. С.156 – 163.

32. Мала енциклопедія українського народознавства / за ред. чл.-кор. НАН України, д-ра і ст. наук, проф. С. Павлюка. Львів: ін-т народознавства НАНУ, 2007. 832 с.

33. Нечуй-Левицький І. Кайдашева сім'я. 54 с. Режим доступу: http://ukrlit.org/nechui_levytskyi_ivan_semenovych/kaidasheva_simia.

34. Олійник Н. Фруктовий кисіль на основі бузини. 2024. Режим доступу: https://www.cultura.kh.ua/uk/news/7324-fruktovij-kisil-na-osnovi-buzini

35. Потебня О. О. З лекцій теорії словесності: Байка, прислів'я, приповідка / за ред. О. Вєтухова, Ф. Ю. Зелинського. 4-е вид. Харків: ДВУ, 1930. 110 с.

36. Романченко А. П. Фразеологічні одиниці як вияв національно-культурного складника мовної особистості. Одеська лінгвістична школа: у просторах інтерпретацій: колект. моногр. Одеса : ПолиПринт, 2017. С. 173–180.

37. Самчук У. «Марія». 52 с. Режим доступу: http://ukrlit.org/samchuk_ulas_oleksiiovych/mariia

38. Селіванова О. О. Нариси з української фразеології (психокогнітивний та етнокультурний аспекти): монографія. Київ: Брама. 2004. 276с.

39. Сикало Л. В. Фразеологізми як засіб створення комічного в художніх текстах (на матеріалі творів для дітей письменників XIX – початку XX століття). Філологічні студії. Вип. 6, 2011. С. 671 – 678.

40. Словник української мови. Портал української мови та культури. Режим доступу: https://slovnyk.ua/index.php?s1=15&s2=0

41. Словник фразеологізмів української мови / НАН України, Ін-т укр. мови, Укр. мов.-інформ. Фонд /уклад.: В. М. Білоноженко та ін. ; відп. ред. В. О. Винник. Київ: Наук. думка, 2003.786 с.

42. Тристанов Б. Словник до «Енеїди» І. Котляревського. Режим доступу: http://histpol.pl.ua/ru/poltava-istoricheskie-ocherki/armiya?id=12501

43. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: посібник ЛНПУ ім. Т. Шевченка. Луганськ: Альма-матер, 2005. 399 с.

44. Фразеологічний словник онлайн. Режим доступу: https://svitslova.com/idioms-dictionary.html

45. Фразеологічний словник онлайн. Режим доступу: https://goroh.pp.ua/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/

46. Фразеологічний словник української мови. Режим доступу: https://slovnyk.me/dict/phraseology

47. Халін В. В. Роль літературно-художнього сприймання у формуванні літературної компетентності учнів. Викладацько-студентські наукові роботи з питань методики викладання мови і літератури. Житомир: Вид-во: ЖДУ ім. І. Франка, 2014. Вип.12 (І). С. 32 – 37.

48. Юрчук О. Їжа як маркер ідентичності в романі «Охайні прописи ерцгерцога Вільгельма» Наталки Сняданко. Густативно-сапористичні модуси української та світової культури : колект. моногр. (на матеріалі ІІ Всеукр. наук.-теор. конференції «Харчові традиції - ментальний код нації») / за ред. проф. Віват Г. І. Одеса, 2020. С. 16 – 21.

49. Bąba S., Frazeologia polska. Studia i szkice, red. nauk. P. Fliciński, K. Skibski, Poznań, 2009. 459 p.

50. Bally Ch. Traite de stylistique francaise, 1909. Retrieved from: https://archive.org/details/traitdestylist01ball/mode/2up

51. Dräger M. Der phraseologische Wandel und seine lexikographische Erfassung. Konzept des Online-Lexikons zur diachronen Phraseologie (OLdPhras). Retrieved from: https://d-nb.info/1119805252/34

52. Sułkowska M. Kompetencje frazeologiczne w dydaktyce języka obcego, Poradnik językowy, 2016, № 10, Pp. 62-73.

References:

1. Babych N. D. (2010). Frazeolohichni mikrokonteksty symvolu khrest v ukrainskii movi [Phraseological microcontexts of the cross symbol in the Ukrainian language]. *Bible and Culture, 13: 44.* Dedicated to the 60th anniversary of Doctor of Philology, Professor Anatolii Nyamtsu. Pp. 302 – 307 [in Ukrainian].

2. Bezhenar I. S., Rybalkina Yu. V. (2009). Universalne i natsionalne v anhliiskomu humori [Universal and national in English humour]. *Bulletin of Cherkasy University. Ser. «Philological Sciences»,169.* Pp. 204 – 211 [in Ukrainian].

3. Bodyk O., Rudakova T. (2011). *Suchasna ukrainska literaturna mova. Leksykolohiia.* Frazeolohiia. Leksykohrafiia [Modern Ukrainian Literary Language. Lexicology, phraseology. *Lexicography].* Kyiv: Centre for Educational Literature [in Ukrainian].

4. Bondarenko A. (2011). *Linhvokulturolohiia [Linguoculturology]***.** Nizhyn: Nizhyn Gogol National University [in Ukrainian].

5. Venzhynovych N. F. Frazemika u povisti I. Nechuia-Levytskoho «Kaidasheva simia» yak dzherelo vidtvorennia mentalnykh rys ukraintsiv [Phraseology in I. Nechuy-Levytskyi's novel 'Kaydasheva Siyma' as a source of reproduction of mental traits of Ukrainians]. (n.d.). *dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/8376.* Retrieved from https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/8376 [in Ukrainian].

6. Venzhynovych N. F. Frazeolohiia v systemi suchasnoi linhvistychnoi paradyhmy [Phraseology in the system of the modern linguistic paradigm]. (n.d.). *dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/49217/1/%D0%92%D0%B5%D0%BD%D0%B6%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87__%D0%93%D0%9E%D0%9C%D0%95%D0%9B%D0%AC_2021.pdf.* Retrieved from https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/49217/1/%D0%92%D0%B5%D0%BD%D0%B6%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87__%D0%93%D0%9E%D0%9C%D0%95%D0%9B%D0%AC_2021.pdf [in Ukrainian].

7. Vivat G.I., Hrynkiv O.V. (2016). Mistse i rol frazeolohizmiv u poetychnomu prostori Liny Kostenko [The place and role of phraseological units in the poetic space of Lina Kostenko]. *Teoretychna i dydaktychna filolohiia. Seriia: Filolohiia (literaturoznavstvo, movoznavstvo) – Theoretical and didactic philology. Ser.: Philology (literary studies, linguistics).* Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University, (pp.13 – 20) [in Ukrainian].

8. Glukhovtseva I. Y. (2019). Phraseologisms in Serhiy Zhadans work «Mesopotamia» [Phraseologisms in Serhiy Zhadan's work «Mesopotamia»]. *LINHVISTYKA – LINGUISTICS,* 2 (35), (pp. 152-162) [in Ukrainian].

9. Goncharuk V. A. (2020). Filosofsko-symvolichne znachennia Vody v ukrainskii etnokulturi [Philosophical and symbolic meaning of Water in Ukrainian ethnoculture]. *Ukraina – YeS: problemy naukovoi ta haluzevoi intehratsii – Ukraine – EU: problems of scientific and sectoral integration.* Proceedings based on the material of the of the V All-Ukrainian correspondence scientific and practical conference: NP «CST», (pp. 8 – 12) [in Ukrainian].

10. Horoshko L. Voda v tradytsiinii obriadovosti ukraintsiv Karpat (katartychnyi aspekt) [Water in the traditional rituals of Ukrainians of the Carpathians (cathartic aspect)]. (n.d.). newacropolis.org.ua/theses/voda-v-tradytsiinii-obriadovosti-ukraintsiv-karpat-katartychnyi-*aspekt-1500792592*. Retrieved from https://newacropolis.org.ua/theses/voda-v-tradytsiinii-obriadovosti-ukraintsiv-karpat-katartychnyi-aspekt-1500792592 [in Ukrainian].

11. Goroshko L.M. (2007). Znakovi funktsii vody v obriadakh i viruvanniakh ukraintsiv [Significant functions of water in rituals and beliefs of Ukrainians of the Carpathians]. *Candidate's thesis.* Retrieved from http://www.disslib.org/znakovi-funktsiyi-vody-v-obrjadakh-i-viruvannjakh-ukrayintsiv-karpat.html [in Ukrainian].

12. Huts M. (2009). Pershyi tvir novoi ukrainskoi literatury [The first work of new Ukrainian literature]. *https://kpi.ua/936-14.* Retrieved from https://kpi.ua/936-14 [in Ukrainian].

13. Dashvar L. Maty vse [Own all]. (n.d.). *easybook.in.ua/wp-content/uploads/2022/10/maty-vse-8497281.pdf.* Retrieved from https://easybook.in.ua/wp-content/uploads/2022/10/maty-vse-8497281.pdf [in Ukrainian].

14. Site of the Kherson Regional Library for Youth named after B.A. Lavrenov [Sait khersonskoi oblasnoi biblioteky dlia yunatstva imeni B. A. Lavrenova]. *unalib.ks.ua/lyuko-dashvar.htm.* Retrieved from https://unalib.ks.ua/lyuko-dashvar.htm [in Ukrainian].

15. Denisyuk V. V. (2015). Frazotvirna kontseptsiia O. O. Potebni i problemy Frazotvorennia [Phrase-formation concept of A. A. Potebnya and problems of phrase formation]. *Movoznavstvo – Linguistics,* 6, (pp. 52–65) [in Ukrainian].

16. Duhandzhych A. (2011). Kontrastyvni doslidzhennia ukrainskoi frazeolohii v Khorvatii [Contrastive studies of Ukrainian phraseology in Croatia]. *Komparatyvni doslidzhennia slovianskykh mov i literatur. Pamiati akademika Leonida Bulakhovskoho – Comparative studies of Slavic languages and literatures. In memory of academician Leonid Bulakhovsky,* 16, (pp. 52–64) [in Ukrainian].

17. Zhayvoronok V. V. (2006). *Znaky ukrainskoi etnokultury [Signs of Ukrainian ethnic culture]*. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].

18. Zaluzhna, O., Novozhylova, D. (2021). Semantychni osoblyvosti frazeolohichnykh odynyts iz hastronomichnym komponentom «khlibobulochni vyroby» v anhliiskii ta ukrainskii movakh [Semantic features of phraseological units with the gastronomic component «bakery products» in English and Ukrainian]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Topical Issues of the Humanities:* Interuniversity collection of scientific papers of young scientists of Ivan Franko Drohobych State Pedagogical University, 40 (2), (pp. 78–83) [in Ukrainian].

19. Zborovska N. V. (1999). Ukrainskyi svit Nechuia-Levytskoho: hendernyi pidkhid [The Ukrainian World of Nechuy-Levytsky: A Gender Approach]. *Feministychni rozdumy na karnavalakh mertvykh potsilunkiv – Feminist reflections on the carnivals of dead kisses,* (pp. 60–73) [in Ukrainian].

20. Zdikhovska T. V. (2019). Frazeolohizmy na poznachennia otsinno-ekspresyvnoho stavlennia do inshoi liudyny v prozi Ulasa Samchuka ta Bohdana Lepkoho [Phraseologisms to Denote Evaluative and Expressive Attitudes Towards Another Person in the Prose of Ulas Samchuk and Bohdan Lepkyi]. *Filolohichni nauky – Philological Sciences,* 48, (pp. 126–129) [in Ukrainian].

21. Kaniuk M. (2017). Semantyka ukrainskykh frazem z komponentom «med» na tli etnokultury [Semantics of Ukrainian phrases with the component «honey» against the background of ethnic culture]. *Ukrainoznavchi studii – Ukrainian Studies,* 18, (pp. 177 –182) [in Ukrainian].

22. Kovalchuk M. (2013). Peretvorennia frazeolohizmiv u hazetnykh zaholovkakh [Transformation of phraseological units in newspaper headlines]. *Ridne slovo v etnokulturnomu vymiri – Native word in the ethno-cultural dimension,* (pp. 134–140) [in Ukrainian].

23. Kolegayeva I. (2020). Hustatornyi kod kultury. Prykmetnyky smakovoi semantyky v ukrainskii, rosiiskii i anhliiskii movakh [Gustatory code of culture. Adjectives of taste semantics in Ukrainian, Russian and English]. *Suchasni studii z romanskoi i hermanskoi filolohii – Modern Studies in Romance and Germanic Philology*. (pp. 124–127). Odesa [in Russian].

24. Kolegayeva I. (2021). Obraz yizhi u dzerkali anhliiskoi i ukrainskoi frazeolohii [The Image of Food in the Mirror of English and Ukrainian Phraseology]. *Zapysky z romano-hermanskoi filolohii – Notes on Romance and Germanic Philology*, 2 (47), (pp. 63–80) [in Ukrainian].

25. Kominyarska I. M. Philosophical system of spirituality of the Ukrainian people (based on the prose of Ulas Samchuk) [Filosofska systema dukhovnosti ukrainskoho narodu (za prozoiu Ulasa Samchuka)]. (n.d.). *eprints.zu.edu.ua/2478/1/14.pdf*. Retrieved from http://eprints.zu.edu.ua/2478/1/14.pdf

26. Kotliarevskyi I. (1955). *Eneida [Eneida]*. Kyiv: Osvita [in Ukrainian].

27. Kotliarevskyi I. Eneida [Eneida]. (n.d.). *static.silpo.ua/pcs/instore/kotliarevskyy-ivan-petrovych-eneida.pdf*. Retrieved from https://static.silpo.ua/pcs/instore/kotliarevskyy-ivan-petrovych-eneida.pdf [in Ukrainian].

28. Krasnobaeva-Chorna Zh. (2018). *Frazemika ta frazemohrafiia v suchasnii linhvoparadyhmi [Phrasemics and phraseography in the modern linguistic paradigm]*. Zahnidko (Ed.). Vinnytsia [in Ukrainian].

29. Lakomska I. V. (2013). Suhestyvna funktsiia frazeolohizmiv u presi (na prykladi hazetnykh zaholovkiv) [Suggestive function of phraseological units in the press (on the example of newspaper headlines)]. *Zapysky z ukrainskoho movoznavstva – Notes on Ukrainian Linguistics*, 20, (pp. 82–90) [in Ukrainian].

30. Levchenko O.P. (2004). *Frazeolohichna symvolika: linhvokulturolohichnyi aspekt [Phraseological Symbolism: Linguistic and Cultural Aspect]*. Lviv: Lviv Regional Institute for Public Administration of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine [in Ukrainian].

31. Lozynska O.G. (2021). Kontaminatsiia polskykh kinematychnykh frazeolohizmiv na poznachennia emotsii [Contamination of Polish kinematic phraseology to denote emotions]. *Mova – Language*, 35, (pp.156–163) [in Ukrainian].

32. *Mala entsyklopediia ukrainskoho narodoznavstva [Small Encyclopaedia of Ukrainian Ethnology]*. (2007). S. Pavliuk (Ed.). Lviv: Institute of Ethnology of NASU [in Ukrainian].

33. Nechui-Levytskyi I. Kaidasheva simia [Kaydashev's family]. (n.d.). *ukrlit.org/nechui_levytskyi_ivan_semenovych/kaidasheva_simia*. Retrieved from http://ukrlit.org/nechui_levytskyi_ivan_semenovych/kaidasheva_simia [in Ukrainian].

34. Oliinyk N. (2024). Kaidasheva simia [Fruit jelly based on elderberry]. *www.cultura.kh.ua/uk/news/7324-fruktovij-kisil-na-osnovi-buzini*. Retrieved from https://www.cultura.kh.ua/uk/news/7324-fruktovij-kisil-na-osnovi-buzini [in Ukrainian].

35. Potebnia O. O. (1930). *Z lektsii teorii slovesnosti: Baika, pryslivia, prypovidka [From lectures on the theory of literature Fable, Proverb, Proverb]*. O. Vetukhov, F. Zelinsky (Ed.). Kharkiv: SPHU [in Ukrainian].

36. Romanchenko A. P. (2017). Frazeolohichni odynytsi yak vyiav natsionalno-kulturnoho skladnyka movnoi osobystosti [Phraseological units as a manifestation of the national and cultural component of the linguistic personality]. *Odeska linhvistychna shkola: u prostorakh interpretatsii – Odesa Linguistic School: in the Spaces of Interpretation*. Odesa: Polyprint. (Pp. 173 –180) [in Ukrainian].

37. Samchuk U. Mariia [Mariia]. (n.d.). *ukrlit.org/samchuk_ulas_oleksiiovych/ mariia* Retrieved from http://ukrlit.org/samchuk_ulas_oleksiiovych/mariia [in Ukrainian].

38. Selivanova O. O. (2004). *Narysy z ukrainskoi frazeolohii (psykhokohnityvnyi ta* etnokulturnyi aspekty) [Essays on Ukrainian phraseology (psychocognitive and ethnocultural *aspects)]*. Kyiv: Brama [in Ukrainian].

39. Sykalo L.V. (2011). Frazeolohizmy yak zasib stvorennia komichnoho v khudozhnikh tekstakh (na materiali tvoriv dlia ditei pysmennykiv XIX – pochatku XX stolittia) [Phraseologisms as a Means of Creating the Comic in Literary Texts (on the Material of Works for Children by Writers of the XIX - Early XX Centuries)]. *Filolohichni studii – Philological studies*, 6, (pp. 671–678) [in Ukrainian].

40. Slovnyk ukrainskoi movy. Portal ukrainskoi movy ta kultury [Dictionary of the Ukrainian language. Portal of the Ukrainian language and culture]. (n.d.). *slovnyk.ua/index. php?s1=15&s2=0* Retrieved from https://slovnyk.ua/index.php?s1=15&s2=0 [in Ukrainian].

41. Bilonozhenko V., & Vynnyk V. (Ed.). (2011). *Slovnyk frazeolohizmiv ukrainskoi movy [Dictionary of phraseology of the Ukrainian language]*. (2011). Kyiv: Nauk. dumka [in Ukrainian].

42. Tristanov B. Slovnyk do «Eneidy» I. Kotliarevskoho [Dictionary to «Eneida» by I. Kotliarevskyi]. (n.d.). *histpol.pl.ua/ru/poltava-istoricheskie-ocherki/armiya?id=12501* Retrieved from http://histpol.pl.ua/ru/poltava-istoricheskie-ocherki/armiya?id=12501 [in Ukrainian].

43. Uzhchenko V.D., Uzhchenko D.V. (2005). *Frazeolohiia suchasnoi ukrainskoi movy [Phraseology of the Modern Ukrainian Language]*. Luhansk: Alma Mater [in Ukrainian].

44. Frazeolohichnyi slovnyk onlain [Phrasebook online]. (n.d.). *svitslova.com/idioms-dictionary.html.* Retrieved from https://svitslova.com/idioms-dictionary.html [in Ukrainian].

45. Frazeolohichnyi slovnyk onlain [Phrasebook online]. (n.d.). *goroh.pp.ua/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/*. Retrieved from https://goroh.pp.ua/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F/ [in Ukrainian].

46. Frazeolohichnyi slovnyk ukrainskoi movy [Phraseological Dictionary of the Ukrainian Language]. (n.d.). *slovnyk.me/dict/phraseology.* Retrieved from https://slovnyk.me/dict/phraseology [in Ukrainian].

47. Khalin V.V. (2014). Rol literaturno-khudozhnoho spryimannia u formuvanni literaturnoi kompetentnosti uchniv [The role of literary and artistic perception in the formation of students' literary competence]. *Vykladatsko-studentski naukovi roboty z pytan metodyky vykladannia movy i literatury – Teaching and student research papers on methods of teaching language and literature*, 12 (I), (pp. 32–37). Zhytomyr: I. Franko Zhytomyr State University [in Ukrainian].

48. Yurchuk O. (2020). Yizha yak marker identychnosti v romani «Okhaini propysy ertshertsoha Vilhelma» Natalky Sniadanko [Food as a Marker of Identity in the Novel «The Neat Prescriptions of Archduke Wilhelm» by Natalka Sniadanko]. Vivat H. I. (Ed.). *Hustatyvno-saporystychni modusy ukrainskoi ta svitovoi kultury – Gustatory and saporic modes of Ukrainian and world culture*. Proceedings based on the material of the *II All-Ukrainian Scientific and Theoretical Conference «Food Traditions - the Mental Code of the Nation»)*. (pp. 16–21). Odesa. [in Ukrainian].

49. Bąba S., & Fliciński P., Skibski K. [Eds.] (2009). *Frazeologia polska. Studia i szkice*. Poznań [in Polish].

50. Bally Ch. (1909). Traite de stylistique francaise. *archive.org/details/traitdestylist 01ball/mode/2up*. Retrieved from https://archive.org/details/traitdestylist01ball/mode/2up [in French].

51. Dräger M. Der phraseologische Wandel und seine lexikographische Erfassung. Konzept des Online-Lexikons zur diachronen Phraseologie (OLdPhras). (n.d.). *d-nb.info/111 9805252/34*. Retrieved from https://d-nb.info/1119805252/34 [in German].

52. Sułkowska M. (2016). Kompetencje frazeologiczne w dydaktyce języka obcego. *Poradnik językowy*. Issue 10, (pp. 62 – 73) [in Polish].